

ած օրէնսդրութիւնը չմտանալով Պրուսիացոց թագաւորներէ ազդատու հմու թեան նշանը, *Suum cuique* իմն յայտարարութեան ժողովին են հեռեկալ ինն յօդուածքն 1) երաշխաւորութիւն, ազատութիւն, ընտրողութեան հիմնում օրէնսդրական իրաւունքի վերայ, իսկով թեամբ նշանակելով ընտրողական նախագիտները, 2) փոխալութիւն օրէնքներէ ի մասին նախագիտներէ, գաւառներէ, ընկերութեանց և քաղաքներէ, աւելի ազատ ինքնակառավարութեան մարզով (*Self government*), 3) սննդապահանջն իրաւաւորութիւններէ պօլիցիայից, 4) սննդապահանջն ներկայ ազատութիւն ապահովանութեան մարք աւարաց, 5) օրէնք բաղկացնելը նախարարներէ պատասխանատուութեան մասին, 6) վերահայեցողութիւն օրէնքներէ արդարութեան մասին, նախապալով պաշտպանել ապագայ թիւնը և զբաղաւորութիւն ընդդէմ ինքնակամ վերաբերութեան դէպքի նրանց օրէնքներէն 1845 ամի: 7) յօդուածքն օրէնքներէ, սահմանադրութիւն 26 յօդուածով ժողովրդեան սուսցաները համար, այսինքն, արհեստի և ուսման ազատութեան համար, 8) Վատարում 12 յօդուածին սահմանադրութեան ի մասին ազատութեան իրաւաւորաց, 9) վերահայեցողութիւն օրէնքներէ ի մասին կառավարչական իշխանութեան և նորա իրաւունքի համար խառնվելու դատաւարական գործքերի մէջ:

Բելլինում մեծ տպաւորութիւն արաւ Պրուսիոյ արքայազնի մանկը ժամանակաւոր կառավարչութեան մէջ: Ի Գրանցիայ հաղիւ շնորհաւորում էին այսպիսի արալութեամբ կառավարութեան փոխալութիւն: Բնդհանրական յայտն զարթնած է այնքան իսկ հաստատուն և անկողմ բընութեամբ արքայազն կառավարչի, որպէս և գործն, որ պիտի ունենայ Պրուսիայն բոլոր Լուսիայի գործքերի մէջ: Կառավար է որ Պրուսիոյ արքայազն յայտնում է ժամանակաւոր կառավարչութեան ընդունելը մասին, թաղաւորի հրաւրելով և ի մասին նրա հետ 56 յօդ. սահմանադրութեան գործութեամբ և իւր իրաւունքներէ իւր կոչման զլաւարի: Արեւմտ հիմն ժամանակաւոր կառավարչութեան է երկու վերջին հանգամանքները, և սննդապահանջն, ազատական հրամանում ատուած է նաեւ, թէ Պրուսիոյ Լուսիայն հրաւրելով է ժամանակաւոր կառավարչութիւնը ընդունելու: Լուսի երեւելի անցքի վերայ ամենայն բան ունի իւր կշիռը, և ըստ ամենայնի երեւում է, թէ գործադրական իշխանութիւնը պահել է կառավարչի յարգանքը զէպի սահմանադրութիւնը: Լուսիայն ամենայնիւ ամենքն էլ արտայայտում են ընդհանրական ուրախութիւնը բոլոր գաւառներ թեանց վերջանալու մասին: „*Neue Preussische Zeitung*“, սկուսեց անժամանակ և անհիմն վիճարանական գրուածքներ ընդդէմ ժամանակաւոր կառավարչութեան, ասելով՝ թէ հակառակութեամբ այս լրագրի և ունի հակառակել նրա գաւառութեան ժամանակը պաշտպանելու: Կը յուսանք, որ պաշտպանելը քաջակերտած ճշմարիտ հայրենասիրութեամբ, չեն լսել խորամանկութեանց հակառակածողով վիճակական, իսկներներ, իսկ Բատ վերջին լուրերի, ժամանակաւոր կառավարչութիւնը ընդունել են Պրուսիաները միւ ձայն, սուսնց հակառակարմու թեան:

— Հրաշքները և տեսիլքները Վատիկանի մէջ շարունակելով են: Ի կրկնումը մէկ ազդատ քարեր զցեց անց ուղարձ անօրներին վերայ, ասելով թէ բռնուած է սուսնայից: Ալ — Կ— Տօրէնումը մէկ ազդելի յայտնեց, թէ նրան երեւում են փոխալարար երեւմն Սանդոնը, երբեմն սուսնայն, և թէ վերջինը սփալում է նրան ամենի վերայ քար զցեց: Սխանդամ ասաց նա, թէ զեր բռնեց նրան երեք օրով և թէ նա այն ժամանակաւոր պիտի պահպանէ իրան ամենայն կերակուրներից: Հետեւ նա յայտնեց, թէ իւր ազատութեան համար երեւցաւ Սանդոնը: Լուսիքը զարմացան հրաշքի վերայ և վաղեցան զանդակ ապու: Կանչեցին այն աղջկան բժշկի մետ և նա ասաց, թէ աղջկը չէ ցնորված այլ աղէտ է:

— Սերբիումը Բելլինայի բերդի նախագաւառ (Սուսն Փաշայն, իմաց տուաւ կառավարութեանը, թէ Վուսն (Սանսեան ակրութիւնը) ամենամեծ անբաւականութեամբ կը տեսնէ ազգային ժողովը: Լուսի ջաղմուտները Վրան իշխանութեան ներքին գործքերին, որ չէ թոյլատրում Սերբիա սահմանադրութեամբ: շարժեց ժողովրդեան մէջ սուսնի անբաւականութիւն և գրաւ նախարարներին՝ կարի յոյժ գաւառին դրութեան մէջ, որը մէկ կողմից անձնատուր են ազգային ապստամբ միաբանութեան, իսկ միւս կողմից չեն ցանկանում հակառակել պաշտպանող ակրութեան: Լուսի հատարակ բոլոր Վալկանացոց և Սուլթանացոց գաւառներումը թաղաւորում է սուսնի խառնութիւն: Նայն իսկ Սերբիոյ գրութիւնը շատ օտար է: Սիկ աւելի տուջ Սեմիցի լրագրիները հրատարակեցին դատաւարութիւն բացուելու համար՝ բաղկացած բարձր աստիճանաւորներից, թէպէտ վերջինքը հերքեցին այս մեղադրութիւնը: Սի քանի Սեհատորներ բռնեցան և դատաւարաւեցան մահուան պատիժով կամ բռնաւ իւր միջի մահ: Խառնութիւնը հանդարտեւ համար այս եղանակով, Վուսն ուղարկեց Սերբիոյ Լուսի փաշային, և յառաջ բերելով ծայրաւոր իշխանութեան իրաւունքը՝ պահանջեց, որ մահուան վճիռները փոխուին: Թէպէտ Վրան իրաւունք էին հակառակել, սակայն թաւրջաց ընկառաւոր միջնորդութիւնը խաղաղացրեց իշխանին հակառակորդների հետ, և բռնուած մարդկերանց տուաւ ազատութիւն: Սիցի այն ժամանակը կուրը շարունակելու մէջ: Լուսիայն ապստամբ ժողովը որ պաշտպանում էր նախարարներից մէկը, սուսնա իշխանի համաձայնութիւն ազգային ժողով կանչելու համար, որ ահա 12 տարի էր չէր հաւաքուած, ջըմտիկ տարով սահմանադրութեանը: Դարձեալ նորումը դուրս եկաւ հրապարակական յայտարարութիւնը կառավարութեան Սեհատար Վեմանովիչի մահուան տարեդարձի օրը, որ գանուեցաւ մեռած իւր բանտումը նոյն լուսիցին, երբ Լուսի փաշան միջնորդել էր նրա համար ներողութիւն: Լուսիայն իւր կողմից երկնում է Սերբիա խառնութեան և խառնութիւն է գործածում լուսի գիւնների դէմ, որ տարվում են նորա ակրութեան մէջ յօդուտ Սերբիա: Լուսիայն կամեն Սորսիին արգելեց երբ ամիս ժամանակաւոր լրագրը „*Ser skri dnevi*“ որ ստղադրում է Սերբիոյ մէջ: Լուսի սակայն Սեհատար մի գեւ յոյս ունեն, թէ Վուսն կարգէլ հրաւերը Սերբիա ազգային ակրութիւն: Եւպիս այս իրաւունք են

Թարխում է մեծ կատարածները: Միայն Վառն կարող է զինքը ձեռնին հաղթանակացնել իրան:

Բաղդատու նախնայից ստացուեցան անյաջող լուրեր: Այստեղից թիւերը այն տեղ անդադար նորոգվում են և զօրքն (մեր փաշայի, ներդրած պահապանութեամբ, կարողութիւն չունի կարճելու ապստամբութիւնը:

Երբ Քեդիկի Վաստանդուպօլիս գնալը բաղկացը նում է աւարկայ յոյժ հակառակն բացառութեանց: Հաստատում են, թէ լորդը չունի ոչինչ յանձնարարութիւն, իսկ տեղեկարար Մարտիկայիցը իմաց են տալի, թէ նա մաստցել է Սուլթանին թուղթ Սիկտուրիայ թագուհուցը, որ հրաւիրում է Փաղիշահին լսել խորհուրդները իւր անցեալ գեւազանի:

— Թէ հրանից լուր ստացուեցաւ, թէ այն տեղ մեծ փոխախտութիւն էլաւ նախարարութեանց մէջ: Միջոց իսկն որ եօթն ասորի վեղեր էր, բռնուեցաւ իւր երկու որդւալ: Մասնից պահանջեցին յետ ասլ մէկ քանի միլիան, որ յափշտակել էր դանձարանից: Այս անցքը պատճառեց ի հրանի մէջ մեծ ուրախութիւն: Բայց սակայն Պարսկաստանի զբաղութիւն եղաւ չափազանց կրիաքահան: Արեւելիս մանր ապստամբութիւն է:

Աստարաբադումը յարձակուեցան թաւրքմանները և քանդեցին քառասուն գեղ և բոլոր բնակիչներին գերի տարան: Սուր ոչնչացրեց Կորասանին, իսկ Հերաթը շրջապատած է Լարսների անկախ աղգերից: Այսմէն, թէ Սադրադամի (աւաջին միւստարի) անկումը պատահել է հեռագրատութեան պատճառաւ, որ արել է Շահը, բաց անելու համար հիմիկուան պատճառները վերջին կռուի Բնդիկայեց հետ: Շահը վաճեց, որ Սադրադամի կա չունի այսուհետեւ կը վերջանայ, և կը բաղկանայ խորհրդարան հինգ նախարարներից, որք պատասխան կը տան իւր եանց ներդարծութեանց համար:

Իւլ:

— Լրողին թարք «L'Inte'ret public», պատմումէ: Թէ Բեկթուխումը պատահել է կրկին հրաշք: Գիշերով օգոստոսի 3 ին մէկ կայս աղջիկ անգամարյժ է եղել, յայտնեց թէ տեսել է Սադոնին, բայց ոչինչ չէ խօսել: Կարանք որոյ պատմել է այս, խորհուրդ են տալ նրան որ ինքն սկսի խօսակցութիւնը, եթէ տե սիլքը կրկնուի: (Օգոստոսի 13 ին գիշերով կրկին տես նում է աղջիկը և յայտնել է նրան իւր ցաւը, թէ չէ կարող հաղորդուիլ Սիւրախիման օրը տկարութեան պատճառաւ: Տեսիլքը պատասխանել է «վեր կայ ու գնա», և Աղջիկը վեր է կացել ու գնացել կատարեալ առողջութեամբ:

— Կարելի է սպասել, թէ Սուլթանի բարկութիւնը իւր փեսայից վրայ չէր հաւաստի և երկար: Թիւ հասից թղթով իմաց են անում, թէ Լեզու — Մեջլիսը արդէն հաշտուել է նրանց հետ, մտիկ չտարով, թէ քննութեան ժողովը ի յայտ է բերել կրկին մեծամեծ պարտքեր:

Սակայն ահա անցք՝ որ ցոյց է տալիս, մինչև որ աստիճան կարելի է յուսով Սուլթանի խնայողութեան ձեւերուն Սուլթանի սիրելի կանանցմէն մէկը: Վշտացած Բիւլա — փաշայի հագարարծութեամբ կամեցաւ ցոյց տալ, թէ

միտք չունի հնազանդութեւ նրան և հրամայեց օրերումս պատրաստել իւր համար զօսանքի մասին զարդարուն մակնիկ (լողկա) և նորոգ զարդարել սկեղէն և արծաթեղէն զարդարներով: Ժողովելով իւր բոլոր աղախներին և ներքինիներին գնաց Սուլթանի աղջկայ մօտ, որի հետ սովորաբար գնում է ման գալու: Փառաւոր կոսքերը սպասում էին նորանց ծովի ավիտումը, և իւր հետ էլածները ունէին հրաման առնուլ վաճառատուներէց ամէն զատ, ինչ իրանց գուր կը գայ: Կարելի է նկարագրել ինքնին, ինչպէս վրայ վաղեցան նրանք ակնեղէն և զանազան ձութեղէն վաճառողների վերայ: Յետ դառնալով պալատը, Սուլթանի կինը նայնամայն ուղարկեց Քեզա փաշայի մօտ իւր ծախի հաշիւը: Քեզա փաշայն շուտով գնաց Սուլթանի մօտ և դառնութեամբ գանգատեց նրան այս շատյութեան մասին: Սուլթանը ակամջ գրաւ մտադրութեամբ, նաև մի փոքր ցաւակցութեամբ և ասաց «Ամենը ինչ գու ինձ ասում եմ» շատ լաւ է, բայց ես քիչ խորհուրդ եմ տալի թողնել այս կնոջ հանգստութեան մէջ, եթէ ոչ նա քո գլուխը վատ բան կը բերէ, և դու արտա կը լինիս ինձ, Սիւս կինն Սուլթանի ներդրած էր մասնաշնչով և ուղարկեց Կարաոտեկայի Յայն բժշկին բերելու, որ արաւ նրան յաջողակ բժշկութիւն: Սուլթանը հրամայեց տալ նրան որա համար 50,000 պիստոք:

— Տեղի անցքերից յետոյ Լաղիպատի փոխարքայն արգելեց կարգադր մէջիւններումը զուբանի այն սողերը, որք թոյլ են տալիս մուսուլմաններին սպանել անհաւատներին և առնուլ նրանց կայքը, բայց Շէի Սոլեյմանը չհնազանդուեցաւ այս հրամանին և բռնուեցաւ, փախ որոյ ծագվեցաւ մեծ խռովութիւն ժողովրդեան մէջ: Շէիք Լեզուը Լեզուսու մէջիւն նմանապէս բռնուեցաւ փոխարքայի դաւաճանութեան համար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆԻ:

ՈՒՂԵՐԶ

Հորհրատութեան Աւ Ամնագատու և Վեհախոս Տ. Տ. Մատթէոս Սրբազնագոյնի Վաթուղիկոս և Բողհանուր Հայրապետ Հայաստանեայ Եկեղեցւոյ:

Յօդ օրհնութեան ցօղն Երկինք ՚ի ստորեւ, Եւ արեւմտաց գեղատեսիլ հեշտ արեւ.
ԶԱրարտեան դաշտաց արեւուն ըզմուշը
Լրդ փոխարկէ ՚ի ըյս զուարթ գեղախալ:
Փառք Արարչին, այր ձեռն հըրօր գերագոյն
Կորեալ ՚ի բաց զքօղ տիրանաց և սօյն
Ղառն յարաստուաց արեւ զաշկուտ մեր համայն,
Բաղըր ՚ի ժրպիտ երեսըս հըձուին և խայտան:
Օ ի զորեւեհ բաղըրադարով Սուրբ ըշաշը
Մեղ հայրադուրի արեւոցս ետ Տէր ՚ի միսթար.
Յօցար այն Սերին Խնամնց մեզ Պարզեւ
Օ ուրախութեանն զգրաւական բերեալ Բեւ.
Ո՞հ մինչ հաճարն ՚ի տխուր ձայնից յարձագանք
Զհանգուցելոյն պատուէր ըզգառն յիշատակ,
Եւ մինչ մանկախն առաքաւտի ՚ի Թախիծ

Բզճերունին ըզՀայրն ողջայր սուրբ զամբիծ,
Եւ հա տրեսուր ձայնք լըռեցին ետ ընդ ետ
Մինչ ՚ի սեղանս Հնչեաց անունդ Հայրապետ.
Եւդէն լեզուք առ խնդութեանն զերթ թոթով
Եւր առ ընկեր զայդ աւետիս տայր փութով:
Եւ դարագլուխ օրն մեզ եղև բարեբառս՝
Յոր կատարելը տօն ցնծութեան անդ և ասա
Երգմէնք այր այր շքեղ զաւուրդ տարեդարձ
՚ի քաղցր հրճւանս պատուել ՚ի սիրտ սիրարժարձ:
Երդ Սեհախաա Հայրապետիդ ընդ առաջ
Եւ շուրջ ըղքեւ մանկունքն Հայկեան ձօն և յաջ՝
՚ի կայթ ՚ի պար առեալ օրհներգս ՚ի բերան
Վեղ մնղթեցին անդորր աւուրց բիւր շրջան:
Եւ արձապանդ խառն ամբոխիդ սիրախանդ
Հունին Լնմահին գոռ հնչեցին ՚ի վեր անդ:
Եւն Լնիղին Վեղ հալանի պահապան,
Եւ օրհներով միշտ օրհնեցէ ըզՅօ կեան:
Եղէ արեւն Հայրապետ Սրբազան,
Փաււած սիրով՝ Վեղ Գահն մնայ հերունեան,
Կեցցես յաւերժ ՚ի պերճ Գահուդ Սեհափառ,
Կեցցես յաւերժ ՚ի սէր Տոհմիդ նայն ՚ի վառաւ:

24 Սեպտեմբեր. 1838: Գաղափարաց Ուսումնա-
կ. Պոլս. Գաւառ — գաբուս: բանի Սայր Լ. Կեղեց-
ւոյ Եղեալար Ս. Սե- լոյ Եղեալար Ս. Սե-
լիւանց:

ԹԱՐԳԱՄԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հրովարտակի Երբին Կայսերական Մեծութեան Եկե-
ՏՄԻՆԵՆՆԵՐ Երկրորդի առ Հայրապետն ամենայն
Հայոց Սիմէոն:
Երտուածային օժանդակող ողորմութեամբ Մեր Եկե-
ՏՄԻՆԵՆՆԵՐ Երկրորդ, Կայսերութիւն և Խնդնակալ Լմու-
նայն Ռուսաց, Ստոկուպի, Լիւնզի. Սլոնիմիրու, Եով-
գորդի, Թապուհի Ղազմուռ, Լըբայուհի Լաւրախա-
նու, Թապուհի Սիբիրու, Լըբայուհի Պակովի և Մեծ
Իշխանութի Սմոլենսկոյ, Իշխանութի Լաւրիանդիու,
Լիւնզիանդիու, Կարելիայի, Տվերի, Իւգորի. Պէրմի, Սեա-
տի. Բալթիայի և այլոց, Թապուհի և Մեծ Իշխանութի
Եկեղեցական Երկրորդական Երկրորդական, Բալթիայի,
Լաւրախալի Բալթիայի, Ռուսիայի, (Երկրորդի, Կոնստան-
դի և բոլոր Երկրորդական կազմանց Հրովարտակի և թապուհի
աշխարհին Իսկրիյ, Բալթիու և Թապուհուրաց Սրբաց և
Կարապետաց աշխարհին, Չիլիքեաց և Երտուածային Իշ-
խաններին և այլոց Դաւանդական Թապուհի և Տիրոջ
Լմնապատուելի Պատրիարքին Սիմէոնի և միւս
բոլոր պատուելի Իւղբաշաց և Կառավարչներին և բոլոր
պատուելի Հայոց ազգին Մեր Կայսերական ողորմու-
թիւն և ողջոյն, յայտնեմք այս Մեր ողորմած հրովար-
տակով, Թէ բնակողն Մեծ Հայաստանի Սաղարշա-
շապատ քաղաքումը Սիմէոն Պատրիարքն ումնայն Հա-
յոց, իւր պատգամաւոր Դաւիթ Սարգսյանի ձեռքով,
ուղարկուած Թապուհուրանիտ քաղաքն Մոսկուայ, գրով
խնդրել էր մեզունից ամենախոնարհաբար շնորհել Պատ-
րիարքին Մեր Կայսերական Բարձրագոյն Հրովարտակի

որպէս զի այն Կարելի լինի տահապանել նորա Լմնապատ-
ուհի Կեղեցումը յաւանական յիշատակ ողորմութեան և
բարեհաճութեան Մերոյ, և որովհետեւ տարանից առաջ
Մեծ նախնիքն Մեր Երջանիկ և յաւանական փառքի
արժանաւոր յիշատակք, Երբին Մեծութիւնն Թապուհուր
Կայսր Մեծն ՊԵՏՐՈՍ և Թապուհի Կայսերութիւն Եկե-
տարինէ Լըբայուհի Հայոց հաւատարիմ ազգը, Վրիստոնե-
ուէ համար, բարեհաճեցան տահապանել իւրեանց յատուկ
Կայսերական ողորմութեան ներքոյ, որոյ համար և ուղարկուած
Հրովարտակներով Երբին Մեծութեան ՚ի 1724 և 1726
տարիներումը այն ժամանակուայ Եսայի և Երբին Պատ-
րիարքներին, Իւղբաշներին և Կառավարչներին և բոլոր
հաւատարիմ Հայոց ազգի վերայ հաւատաւորած են, ուս-
տի և Մեր հեռակալ Բարձրաշխարհ Երբին Մե-
րոյ, նմանապէս բարեհաճում ենք, որպէս ներկայ ամե-
նապատուելի Սիմէոն Պատրիարքին, նոյնպէս և ազգայ
Յաջորդներին Երբ Պատրիարքական աթոռին, նմա-
նապէս Իւղբաշեաց և Կառավարչներին և բոլոր հաւա-
տարիմ Հայոց ազգին ունիլ Մեր Կայսերական ողոր-
մութեան և շնորհաց ներքոյ, նոյնպէս բարեհաճում ենք
Մեր յիշեալ Սիմէոն Պատրիարքին և նորա Պատրիար-
քական աթոռի Կաջորդներին բնակիւղաց Մեր Ռուսաց
հերութեան մէջ, Հայոց ժողովրդեանը և մարդկանց օ-
րհները ըստ հոգեւորական հանդամանքների և եկեղեցա-
կան արարողութեանց ունիլ իւր իշխանութեան մէջ, ինչ-
պէս որ տարանից յառաջ էր, և նորա համար, երբ նա-
րանք կը պահանջին, ուղարկել նրանց մօտ Հայոց Լըբ-
եպիսկոպոստնը, կամ ուրիշ աստիճանաւոր հոգեւորական
դասից գրաւոր վկայութեամբ Պատրիարքին, առանց որոյ
ուրիշ կերպ Մեր հերութեան մէջ չեն ընդունվի, որի
համար Մեզանից Մեր սահմանի կառավարչներին տուե-
ցան հրամանագիրներ. այսու ամենայնիւ Մեր յիշեալ
Լմնապատուելի Պատրիարք Սիմէոնի և պատուելի Իւղ-
բաշներին և Կառավարչներին բոլոր Հայոց ազգին, մա-
նաւանդ Ռուսաց Կայսերութեան մէջ կենացողներին,
յուսադրում ենք Մեր Բարձրագոյն Կայսերական ողոր-
մութեամբ և հովանաւորութեամբ, և ընդ նմին իմաց
ենք տալիս, Թէ Սիմէոն Պատրիարքը որ Դաւիթ Սար-
գսյանի հետ Մեզ մօտ ուղարկել էր մատուցներն սրբ-
ոյ Կարապետի և Սիրաչի Տեառն, սրբոյ Սիւրբաշեաց
Հալիսիմայ և սրբոյ Մեծ Երջանակին Գեարգայ, նա-
և մասն Երբին Տապուհին, Մերով առանձին բարե-
հաճութեամբ ընդունվեցան, որպէս և յիշեալ Դաւիթ
Սարգսյանի յետոյ այս տեղանց դէպի Հայրապետական
աթոռը այս Մեր Կայսերական հրովարտակով արձակուե-
ցաւ, և կարող է բանիւ բերանոյ յուսադրել բոլոր հա-
ւատարիմ Հայոց ազգը Մեր դէպի նրան Կայսերական
ողորմութիւնը և շնորհքը, որովք միամբ: Տուաւ ՚ի Թա-
պուհուրանիտ մայրաքաղաքն մեր Սանկտ Պետերբուրգ Մեր
Թապուհուրական մեծ կնքով: Գունիսի 30 յամի 1768:

Սարգ. Լիւտ. հատ 1. էր. 173.

Լիի թէ այն Պողոս պէյ ունէր դիտաւորութիւն
խտաւարմէկ աղախ հայապապ Կիլիկիոյ շաշմէկ թէ

զայն դիտարար թիւն իւր ոչ կարաց յառաջացուցանել
զայն առ երկիւղի 'ի կենդանութեան իւրում . միայն
պաշտել մի մեծ 'ի հարաւային եզր քաղաքին գնեալ նորա,
յորում լեալ տուն մի երկարեկան, զոր առ նոյն կեն-
դանութեամբ յարդարեն եկեղեցի 'ի վերնայարկին՝ հա-
ճութեամբ և ծախիք նորա . և անդ կառարին զժամեր
զոթիւն առ Առաջնորդութեամբ Արքիեպիսկոպոսական
աթի, որ զառաջինն վարէր աստ զփոխանորդութիւն Աթի-
քական Արքիեպիսկոպոսական Առաջնորդին Արքիեպիսկոպոսական
որպէս եղաւ 'ի կարգս Առաջնորդայն . իսկ այսպէս
սկիզբն առնու եկեղեցի Հայոց Մեղրականոյ իւր
տանի :

Եւ իս քան զայն՝ ժողովուրդ մեծազանց չունելով աստ
սեպհական եկեղեցի, զիմէն յեկեղեցին Յանայ և
Պիտեայն, և ոչ իսկ զայր նոցա քահանայ, աստի և
հոգեւորական պէտք ժողովուրդայն կատարելու 'ի յիշեալ ե-
կեղեցին, նա մանաւանդ զի չին աստ գերդաստանք
նոցա, այլ աստ անձինք փառաւորութեամբ կամ
օտարութեամբ զիպեալք աստանոր, յերեւել աւուրս առ-
նից զիմէն յեկեղեցին աղբայն և էին արպէս առնն,
հաղիւ ասան կամ քան անձինք, որոց և երկն 'ի զի-
պել հարկին զիմէն յեկեղեցի մեր անդ 'ի Վահրէ, և
և երկն րեւելն քահանայն անաթ :

Յայտ ժամանակի և Պօղոս պէյն նոսր 'ի Վա-
հրէ, իսկ յորժամ Պահման Աթի վաչաղ կալաւ ըզ-
րուկութիւն իւր Մեղրականոյ, յորում ժամանակի
և ձեռն արկանէր զքաղաքն բախնողակ շքեղազարդել և
բազմական կարգեր, և զկառավարութիւն իշխանութեան
իւրոյ փոխադրէր 'ի սոյն . յայնժամ Պօղոս պէյն զորով
յայնտիկ զորս իշխանութեանն՝ փոխադրեաց զբախնող-
ութիւն իւր աստ, յայնժամ և յամենայն կողմանց Հայք
յաւելն անդր, լուեալ զառաքինական և զաղբասէր համ-
բառ առնն մեծի, յորմէ շնորհ մարդասիրութեան տես-
նէնն բաղամբ և դանակն հարստութիւն, սր վանս ս-
մանք 'ի սոյնէ կապեալք 'ի շահեկան ծառայութիւն,
մոռանայն զհայրենիս իւրեանց, և ածելն ինքեանց կա-
նայն 'ի մերձակոյ քաղաքաց, յորս դասնէն Հայք,
և տնայն և հանդերձ գերդաստանք անցեալ Մեղրա-
նոս՝ կալան տուն բնակութեան աստ Մեղրականոյ :

Եւս ժամանակի էր, յորում Երեւանի Արքիեպիսկոպոսական
Երեւանցի Առաջնորդ կայեալ Հայոց Արքիեպիսկոպոսական
Վահրէ, առաքէ աստ զաղառաւոր իւր զՊարաջի
Վարդիէ վարդապետ հովուել փոքրիկ ժողովուրդ մեր
Մեղրականոյ :

Սորս եկեալ աստ և տեսեալ զնեղութիւն ժողով-
վուրդայն 'ի մասին հոգեւոր պիտոյնցն կատարման, որոց
վան 'ի գրունտ այլց զայն վայր գեղեցեկն, խորհրդակ-
ցութեամբ և ձեռնառնութեամբ արւան Մարտիկ վար-
ժապետի Պրոտոպոսի, (որ էր 'ի ծառայութեան գործոց
Պօղոս պէյն) ինդրէր 'ի նմանէ զտունն որ 'ի պարտիզի
անդ նորա, յարդարել զայն եկեղեցի վանս աղբիս Հայոց
որպէս պատմեցաք 'ի վերն, միայն զի ժողովուրդ մեր մի
մնայն առանց Մարտիկանութեան և հոգեւոր-
ութեան սրոյ եկեղեցի և եկեղեցական խորհրդոց 'ի գէպս
հոգեւոր հոգեւոր կատարման :

Եւ ահա՛ այսու բարի դիտարարութեամբ զայն տուն

կրկնայարկ բնոյցէ աղբիս մեծանուն Պօղոս պէյն, յոր-
դարել տուն և տաճար Աստուծոյ, մինչև հառն յառ-
ջութեամբ որպէս խոստացեալն է, կառուցէ և եկե-
ղեցի . բայց չե ևս կարացեալ կատարել նորա զայս խոր-
հորդ 'ի պայծառութիւն աղբայնոցն անդ, կնքեաց ըզ-
կանս իւր մեծահամբաւ այս իշխան բարեպաշտ . զորոց
զմարմինն թաղեն առ գրունտ մատարանն նոյնիւրոյ յիշեալն,
կանգնելով 'ի վերայ արձան յիշատակի 'ի մարմնակոյ
բարանց, զբազաղապրծեալ զինչ ինչ նկարս գործոց
նորա, առնելով 'ի շքանակն զիւր յիշատակոյ օր-
նակ զայս առանց թուականի :

Ով հոգի աղբասէր Պօղոս պէյն իւրաքանչեւ,
որ զմայրն Հայաստան և զնորն Արքիեպիսկոպոսական
'ի առգ տաքածով թողեալ վերայնոր
զայս յաւերժ յիշատակ հաշտարհիկ հանձնարոյց
'ի քային պատմակերտ յաղբակցաց սիրոյ
բնակ և հանդերձ :

Այս տուն յորում եկեղեցին սուրբ Աստուածած-
նի անուամբ՝ սրպէս ասացաւ 'ի հաղաւային արեւելա-
կողմն պարտիզին 'ի միջն նորա՝ է քառանկունն քանե-
լաւ քալլ երկայնութեամբ և երկատանն 'ի լայնութիւն
'ի ներքնայարկին ունի զերկուս գրունտ յարեւելց և յա-
րեւմելց հանդէպ միմեանց քառանկ առնանք բարձրա-
ցուցեալ յերկիւք, և սալայտակ արարեալ զմիջոյն, 'ի
հարստային կողմն են սենեակք երկուս . իսկ 'ի հիւսիսա-
յինն է ճանապարհն, ընդ որ երանն 'ի վերնայարկ տանն
յիկեղեցի անդր, որ յարեւման ձեռնի գնդերն յար-
կին երկայն և կարի նեղ . և յերկուս կողման իւր են
երկու սենեակք . մին է ճանապարհ տաճարին, և միսն
առնապատն և պահարան ապաստոյ եկեղեցւոյն . — Եւս
եկեղեցի պատկա յարդարեալ եղև 'ի վերջին աւուրս ա-
ռաջնորդութեան Երեւանի Արքիեպիսկոպոսական յայն իւր 1859 :

Իբրեւ յարդարեալ յիշատակեալս եկեղեցի, վար-
դապետք զաւարդ 'ի ժամանակին վանս հովուելոյ զժ-
ղովուրդն, որպէս և յաջորդն Վարդիէ վարդապետ, բնա-
կին 'ի սենեակն որք 'ի կողմանս եկեղեցւոյն . բայց յեռ-
վախմանի պէյն տուն մի ևս նորա զօրով 'ի պարտիզին
յարեւմտակողմն, որ է այժմեան բնակութիւն կարդաու-
րոց իբրեւ Առաջնորդարան, աղբականք բարեխառակ հան-
դուցելոյն վաճառարան . Երբհամ և Յովնէի չեկալի
Վարդիանց յեռ վաճառոց ինչ բնոյցն զայն եկեղեցւոյն
մերում կարեկցեալ յաղբարին վաճակ մերձեցելոյ, հան-
գերձ մեծ պարտիզին յորում այս տուն և եկեղեցին,
'ի յիշատակ հոգեւոր աղբակցի իւրեանց և 'ի կառավա-
րութեան եկեղեցւոյն և հոգեւորականայն տարեկան եկա-
մաք նոցին :

Յայս տուրս նախանայ իբրեւ 'ի մշտնջենաւոր կա-
լաւմ եկեղեցւոյն յաւելն Աթիւ ժառանգորդք պէյն
և երկարեկան տուն մի մեծ 'ի կայից նորա, որ է այժմ
զպարտուն աղբիս եղեալ 'ի քաղաքամիջն անդ 'ի հոռմն
բաժնի մերձ 'ի նորն, այս տուն երեք հարկեր հաբբ
զահեկանի տակարակեալ զօրով յաճաքուր ընդ այլ կա-
լաւմոց հանդուցելոյն յիշեալ ժառանգորդքն թողան 'ի
վերայ եկեղեցւոյն կիսադնի և սառնան զինչ բաժնի գնոյն
թող զի և բարեխառակ Պօղոս պէյն 'ի կենդանու-
թեան իւրում՝ եղեալ էր 'ի գրամատանն վաչաղութեան

տեղւոյն հարկը հազար դահեկան 'ի մշտնջենաւոր հաւատաւթիւն եկեղեցւոյ յԱղէքսանդրիա և յապրտատ պաշտօնակց նորին, որոց պաշտօն եր և է հալուել զվարձիկ հօտ ժողովրդեան մեքոյ անդ :

Եւ յիս պարտեղն յորոյ միջի է եկեղեցին և առաջ նորդարանն առաջեալ բնակաւ թիւն, է մի 'ի զլուստր եկեղեցւոյն կարօտաց ժողովրդեան մեքոյ, եղեալ 'ի շահարեթութիւն 'ի ձեռն տեղական երկրագործաց հողաբարձութեամբ եկեղեցւոյն տեղւոյն Եւստիք անուն ասն Բալուեցւոյ :

Եւ յս եկեղեցւոյն 'ի քսան և հինգ ամաց հետէ կոյ մնայ 'ի սպասաւորութեան եկեղեցւոյն, զի է որպէս եկեղեցւոյն, միանգամայն և լուսարար և ժամկոչ, սա մի անգամ մտեալ ընդ թով ամուսնութեան, և վաճառաւ կանոնութեամբ անկեալ յայս երկիր, 'նախ քան զշինութիւն եկեղեցւոյն, յետ միանգամ վաճառարեկ լինելոյ, զայս աստ յԱղէքսանդրիա և մասնէ յորէ անտի և ցայժմ 'ի սպասաւորութիւն ասնի Եւստիք : որ և զայստիկ անցոյ կարեւոր աղքատին ծանօթութեան ահանաւորութեամբ պատմեաց մեղ :

Եւ սա ես որպէս և 'ի Պահլիք' եկեղեցւոյն պէտք ժողովրդեանն կատարի 'ի ձեռն վարդապետաց, և այս 'ի վերաւստ անտի իջեալ 'ի սկզբանէ հառապութեան առ տէն եկեղեցւոյ, զայցէ մնացեալ յԱրուստակմէ անտի այս ստիւթութիւն, յորոյ յնդհանուր վիճակս ժողովրդեան վարդապետք են կատարողք որդական խորհրդոյ եկեղեցւոյն, այլ աստ յԱղիւստս մէ 'ի սովորութեան յաւետ, որքան 'ի սահաւթութեան տարեկան եկամտից եկեղեցւոյ վարդապետք են կատարողք խորհրդոյ, զի ոչ բաւեն պահել քահանայի հանդերձ ծանրութեամբ ծախաց ընտանեաց, զայցէ և յԱղէքսանդրիա աստ քակեցի այս սովորութիւն յետ հարստանալոյ եկամտից, որպէս քակեաց 'ի Պահլիք Պարթիկ Եւստիք պատ որպէս 'ի վեր անդր ասացեալ եմք վասն անձին և ոչ եկեղեցւոյն օգտի :

Ի ՄԱՀ ՎԱՂԱՍՏԻՈՒԿ ԲԵՌՆ ԻՄՈՅ :

Եւ նոյն առաքելք քուրիկ սիրուն, թառամեցար դաւկահար :

'ի սուր անյագ մահուն տապաւստ յերկիր անկեալ զեղնեցար :

Բարէ մօր քոյ՝ որ շատ վաղք զքեզ մատոյց աշխարհի, բարէ ցաւոյ դերաշխարհն իւ սիրտ նորին հարկանի :

Ի՞նչ տխուր մի 'ի միտքով յետ քոյ կենաց կացցէ քո մօր :

որ արդ զքե 'ի ծաղիկ տիւս զքոյ մահուն ողբոյ զօր :

Պաւ ողբալով զարեղ գողարիկ զատեար 'ի մէջ յաւիտեան :

մէք աստանոր յարտօսք հեծեմք վասն քոյն վաղ մահուան :

Երկրաշարժն միակ որդիդ զքեզ ողբոյ անընդհատ :

Ի՞նչ ան անտ հետե ջամբոյցէ կաթն հարապտա :

Ի՞նչ զնա սիրտեցէ դաւն 'ի վաղն սիրտար :

կամ զօրօրիկն երկեցէ, մինչ նա ննջէ հեշտարար :

Ո՛ր այնպէս շոյս կատարեցէ՝ զոր նա խնդրէ 'ի սրտէ, կամ զարթուեցէ յերկար քնոյն ճայեալ զնա՝ յանտանէ :

Ո՛ր սիրտեցէ և զքոյ մայրիկ՝ որ 'ի հողիս սպաստան, կամ կախուեցէ զաչո նորս լացեալ զնա՝ յետ մահուան :

Քո և եղբայր յոտար երկիր զքոյ առեալ մահուն թով :

'ի սուգ ճակի դաւն կոծով մնացեալ տեսցդ մշտ կարօտ :

Հաւ առ թեյեր նմա անբոյժ տարածովիկ մահուամբ քոյ զի ոչ մի բան սրտիստեթ լուաւ 'ի քնն, այլ ողբ :

() շովէ առ քեզ մերձ լինելի դեմն լսել քոյ վերջին օձ թէ բարեաց իմ 'ի միջի յեկեղեցւոյն ողբեր քոյ հողին :

Եւ ի բարձրութիւնք լեռանց մեծաց կացեալ ընդ մէջ անծրայեան :

'ի վերջին քոյ 'ի սարբ շնչոյն զիս զատեցին տարագեղ Եւստիք անծայր լիցի իմ՝ սուգ օտար սրբոյս քոյր սիրուն :

մինչ և ես դամբանիդ մօտ հանդեպոյ յանկիւր քուն մահուն :

Քեզ սիւ քեւրիկ, արտդ այդպէս վիճակեցաւ ցաւալից՝

չէ զկենաց առեալ ճաշակ յերկրէ յերկինս վերելից :

Իսկ ինձ յերկար առանց քս կեալ յայս արտաւանջ 'ի հովիտ

ալու և զիշեր սր և իցեմ զքեզ ողբալ յար 'ի միտ :

Պահա՛, հողեալի, քեզ շատ ողբոյն՝ թող մեզ յաւերժ լալ զքեզ :

զնա բարեաւ դա 'ի յերկինս, մի՛ մոռանար քոյր, զմեզ :

Օ, անմիտք սղբ քոյ տարցի հեզ, քոյ մայրիկ արամալ զքեաց :

'ի ցուրտ դամբան յորոյ տխուր 'նա գեղերի սեւալ զքեաց :

Մեք ես առ քեզ վաթմայութ քոյր, երբ արեգակն մեր կենաց

խոնարհեցի 'ի մաւս իւր չափեալ զաւուրս մահալ ցաւոյ :

Մայր սպարաղդ, մի՛ շատ ողբար զմահ գտեր քոյ անայլ :

մի՛ արտաւանջ վասն պտտիք քողով, հայեանց յերկինս, առ քեզ ողբ :

Յայս վայր բաւեն դաւն լալծիք, զի նա անդարձ աղացաւ :

լալով զմեռեալն յետ բերել՝ որ մահացուաց չիւ մացաւ :

Եւ ճառեկն են վիճակայր յախտեցի, ուրանոր անսպառեկն բոկն վտակք երջանկութեան զիշեր, զօր :

Եւ ի խորեցին ամէն հողիք՝ որ աստ յերկրի տաղաւան :

երբ և նոցա՝ կամք Եւստիքն վերաթեւի հաճեցին :

Միտիւսիւ հողին կացցէ, քեզ իմ՝ Մայրիկ, միտք թար :

այն՝ որ զցուս 'ի խնդութիւն յեղբայրս հեշտարար :
 Մի՛ եւս ճշեղ զքեզ 'ի սուգ վառեալ աչք զսու-
 նազին
 զի 'ի վերին Ղառաւարէն եւ այն վճիռ ահագին :
 Սուղ կարծօրեայ չափեցան կեանք հողածնունդ մա-
 հալուն
 զի շայտ զերծցի յերկրի հագոց վերաթեւալ 'ի յերկինս
 'ի կայսրք զնա անդ յանդիման համաշխարհեան յա-
 տնին :
 ուր չ'իք ցաւ վիշտ , ուր դիւր քրտանց , ուր աներկի
 լոյս ծագի :
 Տեսար քնար երբօր քոյին այսչափ կարաց այս անդամ
 հիւսել չափով եղբրական զմահ քոյին տարածում :
 Ընկալ զայս երգ Հարաշատ իմ , լեալդ սասի վաղ
 'ի փախաւս :
 զոր 'ի դամբան քո նուիրեմ լալտ աչք 'ի հեռուստ :

Յի 23 Օտեմբեր Որդեգիր Ներսիսեան Հոգեւոր
 1858 ամի : Դպրոցի Հայոց Տիկնոցայ Մկր-
 տիչ Գեորգեան :

ՅԱՂԱԳՈՒ ԲԱՂԴԻ

Ֆիլաբետ : Բանի մի բոպէ մաիկ եմ տալիս ձեզ ,
 և ափսոսում եմ , որ չեմ եւս պատկերահան , չե կարելի
 դանել լու օրինակ նկարելու մասաանջութեան Բա-
 սաւծոյն :

Մեղօր : Բ՞ն ներեցէք ինձ : Ղշմարիտ՝ որ ես մա-
 ռացայ , և շտեպայ , թէ դու ինչպէս ներս մտար : (ձեռ-
 քը տալիս է նրան) :

Ֆիլ : Ի՞նչ , եթէ համարձակիմ հարցնել թէ քո
 խելքը համուսն է փիլիսոփայական քարին , անդադար շարժ-
 մանը , հոգւոյ կապակցութեանը մարմնոյ հետ , անխելքի՞ն
 խելօք շինելոյ հարբին : Ղշմարիտ չէ՞ մի :

Մեղ : Գու համարեմ թէ հասկացար , ես միտք էի
 ածում , . . . հնարքի համար որ կեանքի մէջ եր-
 ջանիկ ընելու : Բայ կարժէ փիլիսոփայական քարին :

Ֆիլ : Մէկ կողմով :

Մեղ : Ղշմարիտ , սիրելի բարեկամ , ինչե՞ համար
 ենք աշխատում , սովորում , կարգում , գրում , հակա-
 աակում , և Բոստաւձ , գիտէ թէ ի՞նչ չենք գործում ,
 երբ չենք կարողացել գտնել երջանկութիւնը կեան-
 քի մէջ : Բայ պատկերացնում եմ ինձ հոտեղի աշ-
 խարհքը հոյակապ տաճարի նման հաստատուած գեղեցիկա-
 շէն սիւների և արձանների վերայ , ամենայն տեղ փայ-
 լում է մակադրութիւն : Բաղդ , մանուկ եմ ներքը , գո-
 աում են դասք երգեցողների : Բաղդ , տեսնում եմ ան-
 թիւ բազմութիւն մարդկան՝ որ շտապում են , մէկ մէկի
 վրայ հաւաքւում են , ստորածում են ձեռքերը դէպի Բաղդը
 տաճարի միակ Բոստաւձութեանը , բայց Բոստաւձութիւնը
 . . . անտեսանելի է : Բոցք են անում ջերմեռան-
 դութեամբ , կանչում են նրան , նա չէ երևում : Բաջ
 մարդը ձգում է դէպի ինքն արիւնշաշտղաթ թրով , հեշ-
 տասէրը մշտնի ճուղքով , շուտը իրան դանձի փոռ-քով ,

բայց նա չէ երևում : Բոստաւձութեանը են արտասուք ,
 հետեղ հարկադրում են ուրիշներին լաց ընել , բարձր
 էլ Բաղդի համար , բայց նա խուլ է և կայր է , չէ լսում
 տղաւանքին , չէ մաիկ տալիս զհեքին և յախտեան , յա-
 ւեքեան անտեսանելի է :

Ֆիլ : Բաւական բանատեղծութիւն է , բայց քեզ
 միթէմարութիւն :

Մեղ : Միթէմարութիւն՝ մի գանձի նրան էս խառ-
 նակ մոլորութեայ խաբէբայութեանց և զանազան տե-
 տակ անթիւ չարութեանց մէջ : Բայ մաիկ տալի , մասն-
 ծեցի , խոսեցոյ փիլիսոփայից հետ , իմ սրտիս հետ և
 պատրաստ եմ թռչիլ երկրագնացից :

Ֆիլ : Բարեկամները ձեռքիցդ կը բռնեն կը ինդ-
 րեն , կաղերսեն , և նաղելն մարդասէր , Մեղօրը կըմը-
 նայ նրանց հետ :

Մեղ : Միթէ մէնակ նրանց համար , և Ղշմարիտ
 որ ինձ հեղադրուց վաղիւ ունայն մասամանց ետեւ : Բայ
 ինձ կայ աշխարհիս մէջը Բաղդ :

Մեղ : Միտքս է գալի մէկ փիլիսոփայի խօսքը .
 , , իկայ արդեօք բաղդ , , հարցուց նրան մէկ հետաքրքիր
 մարդ : Մարդիկը աշխարհի սկզբից պատառում են նրան , և
 մինչև ցայսօր չգտան , պատասխանեց նա , ուրեմն . . .
 , , ուրեմն չկայ նա , , ասաց հետաքրքիրը : Սակայն ասաց
 փիլիսոփային , եթէ ընի էլ նա ոչ այլ ինչ է , եթէ
 ոչ գաւառիկ խաղ , ուրեմն մարդիկ վաղուց կ'ընդհնին նը-
 րա պատառիլը : Բայց սրովհետեւ նրանք բոլորը հակառա-
 կում են իրանց գաւառութեան մէջ և բոլորը պատառում
 են , ուրեմն պէտք է ասել , թէ նա կար : Երկու հակա-
 աակ բան , որն է Ղշմարիտը , հարցուց կրկին հետաքրք-
 րիւր , գու ինքնդ վճռի , պատասխանեց փիլիսոփային , և
 փաթթվեցաւ իրան վերաբերի մէջ և լուռ կայրու :

Շարունակեցիք :

Յայտարարութիւն :

Կառավարութիւն Հայոց հոգեւոր դպրոցին Տիկնոցայ պա-
 տիւ համարի ծանուցանել յարդոյ հասարակութեան , զի 'ի
 իւր ամսոյս յաւուր երկուշաբթի սկանի հարցաքննու-
 թիւն աշակերտաց նոյն դպրոցի , և ունի շարունակել յիւ-
 րաքանչիւր աւուր այնր եօթնեկի յառաւուտն յաթն
 ժամէ ցատն երկու , և զկնի կէս աւուր յերկու ժամէ
 ցհինգն : ամենեքեան , որք ցանկանան դիտել զվճռակ ուս-
 ման իւրեանց համադրեայ կարեն մասնակից և ներկայ
 դասնիլ այնր հարցաքննութեան :

Печатать позволяется

Тифлисъ, Ноября 3-го. 1858 года. Ценсоръ И. Кантхазовъ.

Ի. Տադրեի Մեղիսեան Բահանայ Մանգիլեան :

Ի Տպարանի Ներսիսեան Հոգեւոր Դպրոցի Հայոց
 ընծայելոյ յԱզնուական Բայ Գեորգայ Բաճրունայ :

ԹԻՖԼԻՍ :